

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تعلیم و تربیت اسلامی

(با رویکرد کلان نگر)

مؤلف: دکتر حسن ملکی

ملکی، حسن، ۱۳۳۳ -

تعلیم و تربیت اسلامی (با رویکرد کلان نگر) / مؤلف حسن ملکی. - تهران: عابد، ۱۳۸۴.

۳۱۶ ص.

ISBN: 964-364-643-2

۳۳۰۰۰ ریال:

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. اسلام و آموزش و پرورش. ۲. اخلاق اسلامی. ۳. تربیت خانوادگی (اسلام). الف. عنوان.

۲۹۷/۴۸۳۷

ت ۷۴م / ۱۸ / ۲۳۰ BPJ

۲۸۷۶۳-۸۴م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات عابد

تعلیم و تربیت اسلامی (با رویکرد کلان نگر)

مؤلف: دکتر حسن ملکی

ویراستار: محمد پوریان

ناشر: عابد

ناظر چاپ: عزت مهاجرانی

حروفچینی و صفحه آرایی: سعید ۶۶۹۵۰۵۹۰

طراحی جلد: جهانگیری

لیتوگرافی:

چاپ و صحافی: معاصر

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: اول - ۱۳۸۴

قیمت: ۳۳۰۰۰ ریال

شابک: ۹۶۴-۳۶۴-۶۴۳-۲

آدرس مرکز پخش: خ ستارخان، خ حبیب‌اللهی، نبش کوچه جعفریان صادق

پلاک ۳۲ تلفن: ۶۶۵۱۳۳۲۱ تلفکس: ۶۶۵۱۵۲۴۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵	مقدمه
بخش یکم: مبانی انسان‌شناسی تربیت اسلامی	
۲۲	فصل اول: اهمیت انسان‌شناسی
۲۲	خودشناسی، خداشناسی
۲۳	تأثیر خودشناسی در اخلاق و منش انسان
۲۴	خودپایی
۳۲	شناخت انسان و پذیرش مسائل اعتقادی
۳۴	انسان‌شناسی و معارف بشری
۳۹	ارتباط انسان‌شناسی با علم از نظر هدف
۴۳	منابع و مأخذ
۴۴	فصل دوم: ارزش و مقام انسان
۴۴	روح الهی انسان
۴۹	خلافت الهی
۵۳	فصل سوم: ماهیت انسان، انسان مطلوب، و راه‌بردها
۵۳	مقدمه
۵۵	ماهیت انسان
۵۶	طبیعت و غریزه
۵۶	فطرت
۵۷	بعد عقلانی

۵۹	 بعد حقیقت‌جویی
۵۹	 بعد اجتماعی
۶۰	 بعد زیباگرایی
۶۱	 بعد ابداع و خلاقیت
۶۱	 بعد تقدیس و پرستش
۶۲	 بعد عاطفی
۶۳	 بعد اختیار
۶۴	 مسئولیت انسان
۶۵	 کمال‌گرایی انسان
۶۶	 جسم انسان
۶۸	 سیر کمال انسان
۶۹	 ویژگی‌های انسان مطلوب و راه‌بردها
۶۹	 بعد اعتقادی و دینی
۷۳	 بعد عقلانی
۷۴	 بعد علمی و مطالعاتی
۷۶	 بعد سیاسی
۷۹	 بعد اجتماعی و روابط انسانی

فصل چهارم: مشکلات و چالش‌های انسان‌شناسی ۸۳

۸۴	 پیچیدگی انسان
۸۵	 ساده‌اندیشی مکاتب
۸۵	 تعمّد در معرفی ناصحیح انسان
۸۶	 محدودیت مکاتب
۸۸	 علم‌زدگی
۹۰	 لزوم خودسازی
۹۲	 منابع و مآخذ

بخش دوم: مفهوم و ماهیت تربیت اسلامی

فصل پنجم: ویژگی‌های تربیت اسلامی	۹۴
الهی بودن	۹۴
فطری بودن	۹۵
مستمر بودن	۹۵
تدریجی بودن	۹۶
عمومی بودن	۹۶
جهانی و جاودانی بودن	۹۷
جامع بودن	۹۷
ارادی بودن	۹۸
دنیوی و اخروی بودن	۹۹

فصل ششم: تربیت مطلوب	۱۰۰
هدف غایی تربیت اسلامی	۱۰۲
بهداشت اعتقادی	۱۰۴
غنائی درون، نشانه تربیت مطلوب	۱۰۵
چه باید کرد؟	۱۰۷

فصل هفتم: تربیت آیه‌ای	۱۰۸
مقدمه، (شرح دو مسیر تربیت)	۱۰۸
خانواده؛ آیه الهی	۱۰۹
آرامش، هدف اصلی ازدواج	۱۱۱
مودت، اکسیر خوش‌بختی	۱۱۱
تفکر، شرط اساسی فهم خانواده	۱۱۲
توصیه‌های تربیتی	۱۱۲
تربیت، محور زندگی	۱۱۳

۱۱۵.....	تربیت، مأموریت انبیا
۱۱۶.....	تربیت، حافظ نظام اسلامی
۱۱۶.....	توصیه‌های تربیتی

بخش سوّم: تربیت اسلامی در نگاه دو اسوه

۱۲۰.....	فصل هشتم: خانواده و تربیت از دیدگاه امام راحل (ره)
۱۲۰.....	اهمیت تربیت
۱۲۳.....	قابلیت انسان برای خلافت
۱۲۴.....	ویژگی‌های اندیشه حضرت امام (ره)
۱۲۷.....	تربیت کودک از دیدگاه امام (ره)

فصل نهم: اصول و روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی از دیدگاه شهید

۱۲۹.....	مطهری (ره)
۱۲۹.....	مقدمه
۱۳۲.....	اصول تعلیم و تربیت اسلامی
۱۳۲.....	هماهنگی با فطرت
۱۳۳.....	اعتدال
۱۳۴.....	جامعیت
۱۳۵.....	نیاز آفرینی
۱۳۶.....	رشد تکوینی
۱۳۸.....	توازن امور ثابت و متغیر
۱۴۰.....	هدایت‌خواهی
۱۴۱.....	حکمت‌جویی
۱۴۲.....	بهره‌گیری از اراده
۱۴۴.....	تلازم علم و عقل
۱۴۴.....	تناسب علم و عقل

۱۴۵.....	تقابل عقل و جهل
۱۴۶.....	انسانیت‌دوستی
۱۴۷.....	جذب و دفع
۱۴۹.....	پیوند تربیت با معنویت
۱۵۰.....	روش‌های تربیت اسلامی
۱۵۱.....	تعقل
۱۵۴.....	استفهام
۱۵۵.....	تبشیر و انذار
۱۵۶.....	محبت و ملاطفت
۱۵۶.....	تکریم
۱۵۷.....	موعظه
۱۵۸.....	عادت‌دادن
۱۵۹.....	عبادی
۱۶۰.....	معاشرت با نیکان و صالحان
۱۶۲.....	منابع و مآخذ

بخش چهارم: فرهنگ و تربیت اسلامی

۱۶۴.....	فصل دهم: فرهنگ، و تعلیم و تربیت
۱۶۴.....	مفهوم فرهنگ
۱۶۵.....	فرهنگ شهروندان
۱۶۵.....	فرهنگ صاحبان حرف
۱۶۵.....	فرهنگ مخترعان و نوآوران
۱۶۶.....	برنامه‌های تربیتی و انواع فرهنگ
۱۶۶.....	آبقای فرهنگ
۱۶۹.....	پالایش فرهنگ
۱۷۰.....	توسعه و تحول فرهنگ

تأثیر فرهنگ بر تعلیم و تربیت	۱۷۰
تأثیر فرهنگ بر اهداف و اصول	۱۷۳
تأثیر فرهنگ بر رفتار و تدریس معلم	۱۷۴
عوامل برقراری ارتباط فرهنگ، و تعلیم و تربیت	۱۷۷
نتیجه‌گیری	۱۷۹
منابع و مأخذ	۱۸۱

فصل یازدهم: تهاجم فرهنگی و قشر جوان

مقدمه	۱۸۲
ارزش‌ها، هسته مرکزی فرهنگ	۱۸۳
فرهنگ الهی در تقابل با فرهنگ مادی	۱۸۴
تهاجم فرهنگی	۱۸۵
جوانان، هدف اصلی تهاجم فرهنگی	۱۸۶
تخریب و نفی هویت ملی	۱۸۷
ترور شخصیت‌های خودی	۱۸۷
توسعه روحیه غرب‌گرایی	۱۸۸
عوامل تهدیدکننده جوان	۱۸۹

فصل دوازدهم: جهانی شدن، جهانی سازی و نقش تربیتی خانواده

مقدمه	۱۹۲
جهانی بودن	۱۹۳
جهانی شدن	۱۹۵
جهانی سازی	۱۹۷
آثار و پیامدهای فرهنگی و تربیتی جهانی سازی	۱۹۷
تأثیر جهانی‌سازی بر خانواده	۲۰۰
جلوگیری از مرزشکنی	۲۰۱
آثار منفی شکست مرزها	۲۰۲

۲۰۳.....	ضعف نقش تربیتی
۲۰۴.....	کاهش تمایل به تشکیل خانواده
۲۰۴.....	نقش تربیتی خانواده در مواجهه با جهانی شدن و جهانی سازی
۲۰۵.....	ارائه الگوی خانواده در اسلام
۲۰۶.....	تربیت دینی
۲۰۷.....	جاذبه درونی خانواده
۲۰۷.....	برنامه جهانی امام عصر (عج)
۲۰۸.....	بهره گیری از تجارب مفید جهان
۲۰۹.....	آموزش تفکر انتقادی
۲۰۹.....	نتیجه گیری
۲۱۲.....	منابع و مآخذ

بخش پنجم: جنبه های عقلانی، اجتماعی و فردی تربیت اسلامی

۲۱۴.....	فصل سیزدهم: مدیریت، فرهنگ و رفتار علوی
۲۲۰.....	اصول تکوین فرهنگ و رفتار علوی
۲۲۰.....	دارا بودن عدالت در وجود خود
۲۲۱.....	پرهیز از استیثار و ترویج ایثار
۲۲۲.....	بیان قواعد عمل و پرهیز از ایجاد فضای شبهه ناک در فضای مدیریتی
۲۲۲.....	آگاه سازی
۲۲۳.....	فرصت سازی برای بروز قابلیت ها
۲۲۵.....	فصل چهاردهم: تربیت عقلانی در نهج البلاغه و دلالت های آموزشی آن
۲۲۵.....	مقدمه
۲۲۶.....	اصول و روش های پرورش تفکر در اسلام
۲۲۷.....	پیوند تفکر با روان
۲۲۸.....	تفکر در تشریع

۲۲۹.....	تفکر در امور اجتماعی
۲۳۱.....	تفکر در تاریخ
۲۳۱.....	تفکر در محصول تربیت
۲۳۲.....	تفکر در خود
۲۳۵.....	عقل جزئی‌نگر غربی
۲۳۵.....	هدف تربیت عقل مدرن
۲۳۸.....	تربیت عقلانی از دید امام علی (ع)
۲۳۹.....	اهمیت عقل
۲۴۰.....	ماهیت عقل
۲۴۱.....	دلالت‌های آموزشی
۲۴۲.....	موضوع تعقل
۲۴۲.....	شریعت
۲۴۳.....	نعمت‌های الهی
۲۴۴.....	ماهیت دنیا
۲۴۵.....	سرگذشت گذشتگان
۲۴۵.....	چگونگی گذراندن زندگی
۲۴۶.....	انسان کامل
۲۴۷.....	دلالت‌های آموزشی
۲۴۸.....	روش‌های تربیت عقلانی
۲۴۹.....	مشاهده خلقت و تفکر در آن
۲۵۱.....	دلالت‌های آموزشی
۲۵۲.....	ایجاد فضای روانی مناسب برای دانش‌آموز
۲۵۳.....	دلالت‌های آموزشی
۲۵۳.....	درک محضر حکما و عقلا
۲۵۵.....	دلالت‌های آموزشی
۲۵۶.....	دعوت به تدبیر در دانش

۲۵۷.....	دلالت‌های آموزشی
۲۵۷.....	مدل تربیت عقلانی
۲۶۱.....	منابع و مأخذ
۲۶۲.....	فصل پانزدهم: آثار اجتماعی پرورش تفکر
۲۶۲.....	اهمیت تفکر
۲۶۳.....	تفکر، یک هدف اساسی تربیتی
۲۶۵.....	چرا عده‌ای از فکر کردن می‌ترسند؟
۲۶۹.....	تعادل سه عنصر تفکر
۲۷۰.....	آثار اجتماعی تفکر
۲۷۰.....	تشخیص مسائل و مشکلات
۲۷۲.....	داشتن روح علمی در برخورد‌های اجتماعی
۲۷۳.....	برنامه‌ریزی
۲۷۴.....	پیروی از نظم و قانون
۲۷۵.....	فصل شانزدهم: رهبری خود در پناه ایمان
۲۷۶.....	مسئولیت انسان در مقابل خود
۲۷۹.....	تأمل در سؤالات بنیادین حیات
۲۸۰.....	به کار انداختن موتور اراده

بخش ششم: آسیب شناسی تربیت دینی

۲۸۲.....	فصل هفدهم: مشکلات تربیتی: عوامل و راه‌حل‌ها
۲۸۲.....	مقدمه
۲۸۴.....	عوامل مؤثر در ایجاد مشکلات تربیتی
۲۸۴.....	نداشتن صلاحیت اجتماعی
۲۸۶.....	نقش خانواده
۲۸۸.....	نقش معلم و مربی

۲۹۰.....	عدم استفاده از عقل.....
۲۹۱.....	ناآگاهی از خود
۲۹۳.....	منابع و مأخذ.....

فصل هجدهم: آسیب شناسی تربیت دینی با تأکید بر برنامه‌های درسی ۲۹۴.

۲۹۵.....	نیازسنجی.....
۲۹۵.....	سنت و تجدد.....
۲۹۶.....	نسبت علم و دین
۲۹۷.....	دیدگاه پراگماتیستی به دین
۲۹۸.....	نسبت برنامه‌های درسی تربیت دینی با معارف دینی
۲۹۸.....	آغازی مناسب برای تربیت دینی
۲۹۹.....	نسبت دروس دینی، قرآن و عربی
۲۹۹.....	نقادی و حفظ اصول.....
۲۹۹.....	ناهماهنگی در پیام‌های تربیت

فصل نوزدهم: آسیب شناسی تربیت دینی از منظر برنامه‌ریزی درسی ... ۳۰۱

۳۰۵.....	آسیب‌ها در طراحی هدف
۳۰۷.....	آسیب‌ها در طراحی محتوا.....
۳۱۱.....	آسیب‌ها در روش تربیت
۳۱۲.....	پیش‌نهادهای کاربردی
۳۱۳.....	نتیجه‌گیری
۳۱۵.....	منابع و مأخذ.....

مقدمه

تربیت انسان، رسالت اصلی نظام جمهوری اسلامی ایران را تشکیل می‌دهد. پیروزی و کسب موفقیت در انجام این رسالت اعتقادی و تاریخی، شرط اصلی پیروزی در سایر عرصه‌هاست. حکومت اسلامی برای این تشکیل نشده است که صرفاً فعالیت سیاسی کند و گروه‌های سیاسی درون آن نشاط سیاسی و لذت پیروزی بر رقیب را از طریق رقابت‌های سیاسی به دست آورند و پس از مدتی، صحنه سیاست را به گروه دیگری بسپارند. هر چند گریزی از فعالیت سیاسی نیست و ضروری هم می‌باشد، ولی مقصود نهایی و غایت نظام اسلامی، مبارزه سیاسی نیست.

نظام اسلامی برای این شکل نگرفته است که در آن رشد و توسعه اقتصادی به عالی‌ترین هدف تبدیل شود و افکار و اندیشه‌ها را به خود معطوف کند. هر چند پیشرفت مادی جامعه، از لوازم یک زندگی متعادل است ولی مقصد نهایی حکومت اسلامی، رسیدن به پیشرفت مادی نیست. به طور کلی باید این ویژگی حکومت اسلامی را پذیرفت و باور کرد که، زمینه‌سازی برای رشد و اعتلای همه جانبه انسان و در نهایت الهی کردن او، غایت حکومت اسلامی است. در واقع شاخص اصلی فعالیت‌های نظام جمهوری اسلامی ایران، الهی شدن جامعه و استقرار ارزش‌های وحیانی در جان و دل انسان‌هاست.

این وظیفه بسیار مهم چگونه حاصل می‌شود؟ آیا صرفاً با گفتارها، نوشتارها و از طریق تلاش‌های موردی، می‌توان به این مقصود رسید؟ یقیناً با تلاش‌های بدون

برنامه نمی‌توان به این مهم دست یافت. اصولاً هر کاری به برنامه نیاز دارد و امور فرهنگی و تربیتی نیز به نوبه خود بیش از سایر امور به برنامه نیازمند است. قبل از هر چیز، باید اندیشمندان و صاحب‌نظران، سؤالات اصلی را عرضه نمایند، و نظر و اندیشه را در جنبه‌های مختلف شناسایی کنند و به آنان پاسخ علمی و اصیل بدهند. بدون تعیین تکلیف مشخص در ابعاد فکری و نظری، مبادرت به جنبه‌های عملی و کاربردی، امکان‌پذیر نمی‌باشد. معمولاً تصمیمات اساسی را دو آفت تهدید می‌کند. یکی از آن‌ها «عمل» بی‌ریشه و غیرمرتبط به نظرات موثق است و دومی دیدگاه و نظری است که به یک راهکار عملی منتهی نشود.

تعلیم و تربیت که مهم‌ترین رسالت نظام اسلامی است، هم در بعد نظری باید به ارائه الگوها و مدل‌های فکری اقدام کند و هم قواعد عملی را برای نایل شدن به اهداف مورد نظر طراحی کند. بدون تردید در خصوص تعلیم و تربیت، مطالعات مفید فراوانی از سوی استادان و پژوهشگران عرصه فرهنگ به عمل آمده و مطالب بسیاری، نوشته و گفته شده است. همه این اقدامات در مجموعه تجارب بشری و در تکوین نظام فکری و مفهومی تربیت اسلامی، جزو سرمایه‌های ارزشمند علمی محسوب می‌شوند. با این حال هنوز تا پایان راه و رسیدن به مرحله اثرگذار و جدی، فاصله زیادی داریم. یکی از سؤالات اساسی که در این امر قابل طرح می‌باشد، آن است که: عناصر اساسی تربیت در یک نظام فکری اسلامی چگونه با یکدیگر ارتباط پیدا می‌کنند، و این ارتباط چگونه انجام گیرد تا بتوان براساس آن برای تربیت کودکان و نوجوانان برنامه‌ریزی و سپس اجرا کرد؟ به بیان دیگر کاربردی کردن مطالب در مقابل مکاتب گوناگون تعلیم و تربیت، مهم‌ترین نیاز فعلی ما در عرصه مهم «انسان‌سازی» در جمهوری اسلامی ایران است. اگر این مهم انجام نگیرد چه امیدی برای دستیابی به آرمان‌ها می‌توان داشت؟

پرسش دیگری که از همه متفکران علاقه‌مند و دل‌سوز نظام اسلامی پاسخ می‌طلبد، چگونگی ارتباط مسائل کلی و کلان با تعلیم و تربیت است. در این زمینه به دو صورت می‌توان [در مورد تربیت] فکر کرد و نوشت.

یک حالت، آن است که یک نگاه صرفاً درونی به نظام تعلیم و تربیت داشته باشیم و چشم خود را به عوامل و مؤلفه‌های گوناگون مؤثر در تربیت ببندیم. بدون تردید این رویکرد موفق نخواهد شد؛ زیرا کار مهم تربیت را بدون توجه به واقعیت‌های وسیع‌تر، بررسی کرده است.

حالت دوم آن است که مسائل تعلیم و تربیت را در ارتباط با امور کلان فرهنگی و اجتماعی بررسی کنیم و قابلیت تعلیم و تربیت را در پاسخ به سؤالات و چالش‌های مهم، در فرهنگ و جامعه محک بزنیم. حتی صرفاً توجه به امور کلان ملی کفایت نمی‌کند؛ بلکه باید به امور کلان بین‌المللی که عملکرد فرهنگی و تربیتی داخل کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهند نیز توجه کنیم.

از جمله ویژگی‌های نگاه کلان به تعلیم و تربیت، بررسی مسائل و مشکلات بیرونی تعلیم و تربیت است. با شناخت نحوه تأثیرگذاری مسائل کلان در تربیت، برنامه‌ریزی تربیتی، بهتر و جامع‌تر انجام می‌گیرد و خطاها و اشتباهات کاهش می‌یابد.

رابطه فرهنگ و تربیت، بعد دیگر نگاه کلان به تعلیم و تربیت است. همه چیز در درون فرهنگ حیات پیدا می‌کند و مرگ هر چیزی نیز در فرهنگ رخ می‌دهد. رابطه تعلیم و تربیت و فرهنگ از پیچیدگی خاص برخوردار است. از یک جهت فرهنگ بر همه امور تربیتی تأثیر می‌گذارد و از طرف دیگر، تربیت فرهنگ‌ساز است. بدون تردید، آگاهی از تعامل این دو، بصیرت را افزایش می‌دهد و حساسیت دل‌سوزان تعلیم و تربیت برای برنامه‌ریزی عمیق‌تر را، مضاعف می‌سازد، به ویژه اگر در این بحث، بعد منفی فرهنگ یعنی تهاجم فرهنگی نیز بررسی شود، به

تأثیر سخن افزوده شده و نقش فرهنگ در سرنوشت کودکان و نوجوانان به صورت عمیق نشان داده می‌شود.

تعلیم و تربیت در مقابل جهانی شدن چه رسالتی دارد؟ این سؤال بسیار مهمی است که پاسخ آن، افق وسیعی برای طراحی و برنامه‌ریزی در عرصه تعلیم و تربیت باز می‌کند. وقتی انسان بفهمد که حیطه تربیت از دایره ملی نیز فراتر می‌رود و به پدیده‌های گوناگون فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جهان مربوط می‌شود، به خود اجازه نمی‌دهد در فضای فکری و جغرافیایی محدود بیندیشد و نسخه تربیت بنویسد. اصولاً در شرایط فعلی، تا طبیب جان انسان‌ها، معاینات گوناگون انجام ندهد و اطلاعات همه جانبه را از عوامل موجوده بیماری‌های فرهنگی، به دست نیاورد، نمی‌تواند نسخه شفابخش بنویسد. در زندگی امروز، بیماری‌های پیچیده و مرموزی بروز کرده‌اند. برخی از آن‌ها جسمانی است که پزشک جسم باید آن‌ها را مداوا کند؛ برخی نیز روحی هستند که پزشک روح و روان یعنی، مربیان باید به معالجه آن بپردازند. اگر مربی نگاه بیرونی نداشته باشد، نگاه درونی او کارگشا نخواهد بود و صرفاً در تصور تربیت باقی خواهد ماند. حرکت از تصور به عمل، تعلق به کسانی دارد که بر اوضاع تسلط دارند و به هر سو بنگرند، افق آشنایی می‌بینند.

آسیب‌شناسی تعلیم و تربیت مقوله دیگر در رویکرد کلان‌نگر است. اصولاً مربیان باید هم سلامت را بشناسند و هم آسیب‌ها و بیماری‌ها را. در سطور بالا به بیماری روحی و درونی اشاره شد. بیماری‌های روحی معلول بیماری‌های بیرون از وجود متربی است. گاهی آسیب‌ها به برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری تعلیم و تربیت مربوط است. گاهی ناتوانی مربی، یک آسیب جدی محسوب می‌شود. گاهی خانواده قادر به ایفای نقش تربیتی نیست و مشکلات عدیده ایجاد می‌کند. اصولاً معایب و کاستی‌های عوامل و مؤلفه‌های تعلیم و تربیت در روح و روان متربی تأثیر مستقیم دارد. شناخت آسیب‌ها به برنامه‌ریز کمک می‌کند که به طور

منطقی، تصمیم‌سازی کند؛ به صورت همه جانبه تصمیم‌گیری نماید؛ و به طور مطمئن به اجرا درآورد.

بدین ترتیب در مجموعه‌ای که پیش رو دارید، تلاش شده است علاوه بر مباحث بنیادی و مهم تعلیم و تربیت اسلامی، مطالبی که ارتباط تعلیم و تربیت را با مسائل کلان جامعه توضیح می‌دهد، طرح گردد. محتوای کتاب در شش بخش و نوزده فصل تنظیم شده است. مبنای انسان‌شناسی تربیت اسلامی - مفهوم و ماهیت تربیت اسلامی - تربیت اسلامی در نگاه دو اسوه (امام راحل و شهید مطهری) - فرهنگ و تربیت اسلامی، جنبه‌های عقلانی، اجتماعی و فردی تربیت اسلامی - و آسیب‌شناسی تربیت اسلامی، عناوین بخش‌های این مجموعه را تشکیل می‌دهند. هر کدام از این‌ها فصولی را در بر می‌گیرد که مسائل خرد و کلان تعلیم و تربیت به تناسب بحث، مورد بررسی قرار گرفته است.

حسن ملکی